

Кравчук І.І.,*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правознавства
Поліського національного університету***Коновалова О.С.,***студентка II курсу магістратури
спеціальності «Право»
Поліського національного університету*

УДК 343.102:343.132

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2021.4.20>

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧИХ ТА ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Вступ. Налагоджена взаємодія підрозділів правоохоронних органів, а саме слідчих та оперативних підрозділів ОВС України, значною мірою визначає ефективність досудового розслідування кримінальних правопорушень. Про це свідчать і дані слідчої практики, які вказують на значні обсяги роботи в межах окремих кримінальних проваджень, що вимагають її розподілення і координації між кількома суб'єктами. З урахуванням останнього чинний кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) України принципово змінив арсенал способів отримання доказів органами досудового розслідування, включивши до нього методи оперативно-розшукової діяльності у вигляді негласних слідчих (розшукових) дій. Правом їх проведення були наділені слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи.

Проте варто зазначити, що визначений порядок реалізації повноважень щодо провадження окремих видів негласних слідчих (розшукових) дій на практиці виявив низку недоліків, які негативно позначилися на взаємодії вказаних суб'єктів і загалом на результативності досудового розслідування, створивши труднощі використання результатів проведення окремих видів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні. Останнє власне і визначає актуальність представленого до уваги наукового доробку.

Чимала кількість проведених як вітчизняними, так і закордонними науковцями досліджень була присвячена проблемам визначення власне сутності та різновидів негласних слідчих (розшукових) дій, процесуального порядку та уповноважених суб'єктів їх проведення, особливостей формування доказів та їх подаль-

шого використання в межах доказування в кримінальних провадженнях, а саме: О.А. Білічака, М.Л. Грібова, Л.І. Данченко, О.Б. Комарницької, В.В. Лисенко, Д.Й. Никифорчука, Б.Г. Розовського, Є.Д. Скулиша, О.Ю. Татарова, Л.Д. Удаловой, Р.М. Шехавцева та інших.

Метою ж представленого дослідження є визначення особливостей взаємодії слідчих та оперативних підрозділів ОВС України в процесі проведення окремих видів негласних слідчих (розшукових) дій, а конкретніше тих, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування, проведення контролю за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Окрім цього, визначення основних проблем використання відомостей, отриманих у результаті проведення вказаних негласних заходів, із метою доказування в кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Так, цілком справедливим вважати твердження, що ефективним джерелом отримання доказової інформації в межах досудового розслідування кримінального провадження є негласні слідчі (розшукові) дії, а саме ті їхні види, які пов'язані із втручанням у приватне спілкування особи. Однак у процесі їх реалізації має бути суворо дотриманий встановлений кримінально-процесуальним законодавством порядок, оскільки останні передбачають обмеження цілого комплексу прав людини (право на повагу до приватного і сімейного життя, недоторканність житла, кореспонденції) та здійснюються у випадках розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів виключно за наявності дозволу слідчого судді. Фактичною підставою проведення

вказаних негласних слідчих (розшукових) дій є саме факт вчинення тяжкого та/або особливо тяжкого злочину, а юридичною – відсутність, на думку прокурора, іншої змоги отримати важливі для кримінального провадження відомості та наявність ухвали слідчого судді [1, с. 118–119].

Загалом, на нашу думку, «приватність» можна розглядати як сукупність умов об'єктивної дійсності, які дають змогу конкретній особі захистити від втручання інших осіб, громадських організацій, держави, інформацію щодо себе чи свого особистого (приватного) життя. Своєю чергою «приватне спілкування» може бути визначено як спосіб передачі та отримання особистої інформації, що, на переконання його учасників, є захищеною від несанкціонованого втручання сторонніх осіб.

Право особи (осіб) на приватне спілкування може бути обмежено шляхом втручання в нього, що виражається в доступі сторонніх осіб до змісту останнього без відома його учасників. З огляду на те, що учасникам (учаснику) приватного спілкування невідомо про це втручання, вони позбавлені змоги його припинити з огляду на наявну/уявну загрозу їхнім (його) інтересам.

Пропонуємо більш детально охарактеризувати ті негласні заходи, які чинне кримінальне процесуальне законодавство зараховує до негласних слідчих (розшукових) дій, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування.

1. Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж – це негласний захід, що здійснюється таємно від осіб, щодо яких він проводиться та спрямований на з'ясування відомостей, що мають важливе значення для доказування, шляхом здійснення прослуховування і запису телефонних переговорів, зняття інформації з каналів мережі Інтернет тощо [2, с. 255].

На відміну від вказаного негласного заходу, зняття інформації з електронних інформаційних систем передбачає її копіювання з електронних носіїв, використовуючи при цьому спеціальні технічні засоби та програми тощо. Він може здійснюватися як безпосередньо шляхом підключення до лінії зв'язку цієї особи чи проникненням у комп'ютерну систему за допомогою підбору паролів, так і опосередковано – шляхом електромагнітного чи безпосереднього перехоплення. Варто наголосити, якщо інформація, на отримання якої спрямована негласна дія, не обмежується її власником, знаходиться у відкритому доступі чи безпосередньо не пов'язана

з подоланням логічного захисту, дозвіл слідчого судді на проведення вказаного негласного заходу не потребується [3].

2. Накладення арешту на кореспонденцію (листи, перекази, посилки тощо) полягає в запровадженні заборони на її отримання та розпорядження і здійснюється на строк, встановлений в ухвалі [4, с. 8].

Під час проведення вказаного негласного заходу може здійснюватися паралельний огляд кореспонденції, в межах проведення якого листи, посилки, перекази та інша кореспонденція підлягають розпакуванню та вивчаються з метою отримання важливої для провадження інформації. Якщо слідчий може обмежитись копіюванням відповідних відправлень, подальша їх виїмка є не обов'язковою. Виявлені речі та документи можуть бути замінені їхніми аналогами, на них можуть бути нанесені спеціальні позначення чи вони оснащуються технічними засобами контролю. Якщо під час огляду буде встановлено, що поштово-телеграфні відправлення не мають жодного ставлення до справи, яка розслідується, вони мають бути надіслані до адресата або ж затримуються у відправленні на певний термін.

Варто наголосити на тому, що з метою забезпечення прав людини щодо захисту приватного життя та нерозголошення конфіденційної інформації, ця негласна слідча (розшукова) дія проводиться безпосередньо в приміщенні поштово-телеграфної установи в присутності її працівників. Кожен факт проведення огляду, виїмки чи затримання кореспонденції має бути зафіксований шляхом складання протоколу з докладним описом всіх дій, що були проведені.

У зв'язку зі стрімким розвитком сучасних технологій негласні слідчі (розшукові) дії, пов'язані з кореспонденцією, яка є ефективним джерелом отримання важливої для доказування інформації в кримінальному процесі, втрачають свою актуальність. Причиною цього є те, що нині приватне спілкування між особами переважно здійснюється через використання різноманітних мобільних додатків та мережі Інтернет.

3. Аудіоконтроль особи – це негласний захід, який полягає у прослуховуванні її розмов, їх фіксація, що може відбуватись як з відривом у часі, тобто лише під час її розмов із конкретними особами, перебування в певних місцях тощо, так і безперервно протягом терміну, визначеного в ухвалі. Своєю чергою відеоконтроль особи полягає у візуальному спостереженні за її діями таємно від неї шляхом здійснення відеозапису [5, с. 210].

Контроль за вчиненням злочину також є різновидом негласних слідчих (розшукових) дій та включає в себе контрольовану поставку, контрольовану та оперативну закупку, спеціальний слідчий експеримент та імітування обстановки злочину. Порядок його проведення регламентований не лише нормами кримінального процесуального законодавства України, а й ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р., що свідчить про можливість здійснення контролю за вчиненням злочину не лише в межах кримінального судочинства, а й під час оперативно-розшукової діяльності [4, с. 44]. Здійснюється виключно за рішенням прокурора та має на меті з'ясування і перевірку відомостей про підготовку до вчинення чи про вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочинів, а не може здійснюватися у випадках, якщо існує реальна загроза життю і здоров'ю людей, втечі винних у вчиненні тяжких та особливо тяжких злочинів осіб, техногенній чи екологічній катастрофі.

Так, із метою виявлення ознак злочину, їх фіксування та встановлення причетних до нього осіб проводиться контрольована поставка, зміст якої полягає у здійсненні контролю з боку слідчого та співробітників оперативних підрозділів у межах їх взаємодії за протиправним переміщенням територією держави речовин, товарів та предметів, у тому числі заборонених до обігу [6, с. 151].

Контрольована та оперативна закупка проводяться з метою викриття кримінального правопорушення та причетних до нього осіб. Різниця між вказаними негласними заходами полягає лише в тому, що в першому випадку вона реалізується шляхом придбання слідчим самостійно чи спільно в межах процесуальної взаємодії зі співробітником оперативного підрозділу або останнім на підставі отриманого доручення від слідчого предметів та речовин, що перебувають у вільному обігу, в особи, яка підозрюється у протиправній діяльності. У другому випадку об'єктом оперативної закупки є товари, предмети та речовини, які вилучені або обмежені з обігу.

З метою з'ясувати та перевірити наміри осіб, що підозрюються у вчиненні тяжких та особливо тяжких злочинів, слідчий разом зі співробітником оперативного підрозділу чи останній за дорученням органу досудового розслідування проводять спеціальний слідчий експеримент. Зміст останнього полягає у штучному відтворенні максимально наближених до обстановки

реального кримінального правопорушення умов за відсутності понять.

Окрім цього, слідчий самостійно чи в межах взаємодії зі співробітником оперативного підрозділу, маючи на меті запобігти вчиненню тяжких та особливо тяжких злочинів, припинити їх та розслідувати, проводять імітування обстановки злочину, застосовуючи при цьому імітаційні і помічені засоби, аби створити уявлення про вчинення реального злочину в особи, що здійснила усі необхідні підготовчі дії для його вчинення. Вказаний негласний захід може проводитися як щодо встановлених, так і щодо невстановлених осіб, що, власне, і відрізняє його від слідчого експерименту – гласної слідчої (розшукової) дії.

Останній негласний захід, який ми розглянемо в межах цього наукового доробку, – це виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Він проводиться слідчим та співробітниками оперативного підрозділу в межах їхньої процесуальної взаємодії та являє собою сукупність дій, які передбачають впровадження конкретного уповноваженого суб'єкта в злочинне формування з метою встановлення важливих для доказування відомостей у межах кримінального провадження щодо структури та методів діяльності останнього. Суб'єктами цього заходу є співробітники (негласні) оперативних підрозділів органів, що уповноважені законодавством здійснювати оперативно-розшукову діяльність, відомості щодо яких суворо заборонено розголошувати.

Отже, аналізуючи викладене вище, можна стверджувати, що негласні слідчі (розшукові) дії є одним із найефективніших інструментів збирання відомостей із метою доказування в кримінальних провадженнях щодо тяжких та особливо тяжких злочинів. Це зумовлюється таємністю їх проведення, коли створюються певні перешкоди спробам знищення чи спотворення відомостей, речей, документів, особами, щодо яких вони проводяться. З метою встановлення важливих відомостей щодо винних осіб, місця перебування та шляхів транспортування товарів, речей та речовин, які є предметом злочинної діяльності, а також її припинення, в межах досудового слідства доцільним вважається проведення контролю за вчиненням злочину. Вказаний негласний захід виправдано можна вважати одним із методів припинення злочинної діяльності на її ранніх стадіях, тоді

як дієвим інструментом у боротьбі з організованими злочинними формуваннями є виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності, що передбачає безпосереднє проникнення в це об'єднання співробітника правоохоронного органу.

Незважаючи на явні особливості та ефективність проведення окремих видів негласних слідчих (розшукових) дій, часто можна зіштовхнутися з проблемами використання їхніх результатів у доказуванні. Окрім цього, можуть бути створені умови для зловживань із боку уповноважених суб'єктів, які посягають на права та свободи учасників кримінального провадження. Враховуючи це, вважаємо за необхідне наголосити на винятковому характері негласних заходів, тобто вони можуть проводитися, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Окремо встановлюється вимога суворого дотримання процесуальної процедури їх проведення згідно з чинним законодавством, оскільки в іншому разі докази, отримані в результаті їх проведення, можуть бути визнані недопустимими, що унеможливує їх використання з метою доказування чи оскарження судових рішень.

Чинний КПК України, а також Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, на перший погляд, доволі чітко врегулювали порядок проведення негласних заходів та використання їх результатів у кримінальному провадженні. Однак, як свідчать дані слідчої та судової практики, все ж таки досить часто суб'єктами доказування допускаються помилки, що призводять до визнання отриманих доказів недопустимими. Вказані помилки виражаються в невідповідності протоколу ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій загальним правилам фіксації кримінального провадження, зокрема: складання протоколу про результати негласної слідчої дії без фіксування їх ходу; складання та підписання протоколу неуповноваженою на це особою; не проведено належного опису та упакування речей та документів, що мають значення для перевірки проведення негласних слідчих (розшукових) дій; незазначення в протоколі залучених як спеціалістів співробітників інших підрозділів; розбіжності між фактичними часом та місцем проведення негласних слідчих (розшукових) дій та даними, вказаними у протоколі; невідповідність інформації на

матеріальних носіях даним, вказаним у протоколі тощо [7].

Окрім зазначених вище проблем використання результатів проведення негласних слідчих (розшукових) дій можна вказати на ситуацію, яка пов'язана із необхідністю перекваліфікації вчиненого діяння з тяжкого чи особливо тяжкого на невеликої тяжкості. Враховуючи цю необхідність, прокурор має довести в межах судового розгляду наявність законних підстав для їх застосування, а саме: на час прийняття рішення про їх застосування та попереднього здійснення були встановлені ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину. В іншому випадку ймовірно визнання доказів недопустимими.

Іноді в матеріалах кримінального провадження може бути відсутній дозвіл слідчого судді у формі ухвали на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, яка є основною підставою застосування останніх. Також варто вказати і на проблемні аспекти проведення контролю за вчиненням злочину, в окремих випадках реалізації якого особи, щодо котрих він проводився, звертаючись до суду зі скаргою, стверджують, що з боку правоохоронних органів чи залучених ними осіб мала місце провокація. Проте факт існування провокації доволі важко довести. В іншому випадку докази будуть визнані недопустимими.

Висновок. Проаналізувавши викладене вище, можна зазначити, що з метою забезпечення швидкого та повного розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів доцільним є налагодження взаємодії слідчих і працівників оперативних підрозділів ОВС України, а саме під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. У межах представленого наукового доробку встановлена ефективність проведення окремих видів останніх – тих, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування, проведенням контролю за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Підстави та порядок проведення вказаних негласних заходів врегульовані кримінальним процесуальним законодавством, проте проблеми використання результатів їх проведення все ж таки залишаються актуальним питанням, яке потребує нагального вирішення. Більшість вказаних проблем пов'язані з недоліками фіксації ходу та результатів проведення негласних заходів, некомпетентністю осіб, які їх проводять, порушенням процедури отримання дозволу на їх проведення тощо, що призводить до визнання

отриманих доказів недопустимими, а отже, такими, які не можуть бути надалі використані в межах доказування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мирошниченко Ю.М. Негласні слідчі (розшукові) дії: підстави проведення. *Правова позиція*. 2019. № 2(23). С. 117–121.
2. Маскалюк І.І. Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж як різновид втручання у приватне спілкування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 4. С. 254–258.
3. Луцик В.В. Зняття інформації з електронних інформаційних систем. URL: file:///C:/Users/1/Downloads/vchfo_2014_4_25%20(1).pdf.

4. Галаган В.І., Шум В.В. Процесуальний порядок накладення арешту на кореспонденцію у кримінальному провадженні України : монографія. Київ, 2017. 168 с.

5. Маскалюк І.І. Аудіо-, відеоконтроль особи як різновид втручання у приватне спілкування. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2017. № 2. С. 209–216.

6. Комашко В.В. Правові та організаційні основи контролю за вчиненням злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2016. 226 с.

7. Шаповаленко Є.В., Козенко С.М. Проблеми дотримання законності під час здійснення контролю за вчиненням злочину. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (99). С. 101–112.

Кравчук І.І., Коновалова О.С. ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧИХ ТА ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Представлена до уваги стаття присвячена окресленню особливостей взаємодії слідчих та працівників оперативних підрозділів ОВС України під час проведення окремих видів негласних слідчих (розшукових) дій у межах кримінального провадження. Вказується, що саме налагоджена взаємодія останніх значною мірою визначає ефективність досудового розслідування кримінальних правопорушень та підтверджується даними слідчої практики. Власне, з метою забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування у встановлених законом випадках застосовуються негласні слідчі (розшукові) дії, що є невід'ємною частиною ефективного розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, особливо з огляду на криміногенну ситуацію, що нині склалась у нашій країні.

Дослідження зосереджується на особливостях проведення таких негласних заходів, які пов'язані із втручанням у приватне спілкування, проведення контролю за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Фактичною підставою проведення вказаних негласних слідчих (розшукових) дій є саме факт вчинення тяжкого та/або особливо тяжкого злочину, а юридичною – встановлена прокурором неможливість отримання важливих для кримінального провадження відомостей в інший спосіб та наявність ухвали слідчого судді. Кримінальне процесуальне законодавство визначає, що слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, уповноважений на проведення вказаних процесуальних заходів, або ж в межах взаємодії і виключно за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи органів внутрішніх справ.

Окрім цього, визначаються основні проблеми використання відомостей, отриманих у результаті проведення вказаних негласних заходів, із метою доказування в кримінальному провадженні. Незважаючи на чітку регламентацію порядку їх проведення, все ж існують певні неточності, в результаті допускаються помилки, що призводять до визнання отриманих доказів недопустимими. Досить часто ці помилки виражаються в невідповідності протоколу їх ходу і результатів загальним правилам фіксації кримінального провадження.

Ключові слова: взаємодія, оперативні підрозділи, орган досудового розслідування, негласні слідчі (розшукові) дії, кримінальне провадження, приватне спілкування, доказування.

Kravchuk I.I., Konovalova O.S. INTERACTION OF INVESTIGATORS AND EMPLOYEES OF OPERATIONAL DEPARTMENTS OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE DURING COVERT INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS

The presented article is devoted to outlining the peculiarities of interaction between investigators and employees of operational units of the internal affairs bodies of Ukraine during certain types of covert investigative (search) actions within criminal proceedings. It is pointed out that the well-established interaction of the latter largely determines the effectiveness of the pre-trial investigation of criminal offenses and is confirmed by the data of investigative practice. In fact, in order to ensure a prompt, complete and impartial investigation, covert investigative (search) actions are used in cases established by law, which is an integral part of effective investigation of serious and especially serious crimes, especially given the criminogenic situation in our country today.

Covert investigative (investigative) actions are one of the most effective tools for gathering information to prove serious and especially serious crimes. The confidentiality of their conduct allows to prevent attempts to destroy or distort the persons in respect of whom they are conducted, information, things and documents that are relevant in criminal proceedings. The study focuses on the specifics of such covert measures that involve interference in private communication (removal of information from transport telecommunications networks and electronic information systems; seizure, inspection and seizure of correspondence; audio and video surveillance of a person), monitoring the

crime (controlled delivery, controlled and operational procurement, special investigative experiment and simulation of the crime situation) and performance of a special task to detect the criminal activities of an organized group or criminal organization.

The factual basis for carrying out these covert investigative (search) actions is the fact of committing a serious and / or especially serious crime, and the legal basis is the impossibility of the prosecutor to obtain information important for criminal proceedings in another way and the decision of the investigating judge. The criminal procedure legislation stipulates that the investigator who carries out the pre-trial investigation of a crime is authorized to carry out the specified procedural measures, or within the framework of interactions and only on his behalf – authorized operational units of internal affairs bodies.

In addition, the main problems of using the information obtained as a result of these covert measures to prove in criminal proceedings are identified. Despite the clear regulation of the procedure for their conduct, there are still some inaccuracies, resulting in errors that lead to the recognition of the evidence inadmissible. Quite often these errors are expressed in inconsistency of the protocol of their course and results with the general rules of fixing of criminal proceedings. In addition, a report on the results of such actions may be drawn up and signed by an unauthorized person; proper description and packaging of things and documents was not carried out; the terms of handing over the protocol on the course and results of such actions to the prosecutor were violated; non-indication in the protocol of employees of other divisions involved as specialists; discrepancies between the actual time and place of covert investigative (search) actions and the data specified in the protocol; inconsistency of information on material media with the data specified in the protocol, etc. If it is necessary to reclassify the illegal act, there may also be a problem of using the results of covert measures. Sometimes there are questions related to the lack of permission of the investigating judge to conduct the latter in the form of a decision.

Key words: interaction, operative subdivisions, pre-trial investigation body, covert investigative (search) actions, criminal proceedings, private communication, evidence.